

QARĞIDALI ƏKİNLƏRİNDƏ ALAQ OTLARINA QARŞI TƏTBİQ EDİLMİŞ HERBİSİDLƏRİN İQTİSADI SƏMƏRƏLİLİYİ

R.Ə.BAYRAMOV
Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

Aparılmış tədqiqatlarla müəyyən edilmişdir ki, Gəncə-Qazax bölgəsinin qarğıdalı əkinlərində birillik, ikiillik və çoxillik alaq otlarının iqtisadi göstəricilərinin hesablanması üçün məhsuldarlıq üzrə 2016-2018-ci illərdə tərəfimizdən aparılan təcrübələrdən alınan orta rəqəmlər götürülmüşdür.

Açar sözlər: qarğıdalı, alaq otları, təcrübə, birillik, çoxillik, iqtisadi səmərəlilik.

Cində 2012-ci ilin iyun ayında keçirilən herbo-loqların 6-cı beynalxalq konqrensində alaq otlarına qarşı mübarizə istiqamətində qarşıya qoymulan ən aktual məsələlər aşağıdakılardır:

- Fərqli növlərdən olan alaqların və onların populyasiyalarının bioloji və fizioloji xüsusiyyətləri;
- alaq otlarına herbisidlərin təsir dərəcəsinin yüksəldilməsi yolları, dərmanların məsarif normalarının müəyyənləşdirilməsi, azaldılması zərurəti və əkinlərin çiləmə müddətinin optimallaşdırılması;
- alaqlarla mübarizədə herbisidlərin və onların birgə tətbiqi sisteminin səmərəliliyi.

Alaq otlarını məhv etmək üsullarının seçimində birləşdirilmiş mübarizə sisteminin (inteqrir) əsas məyarlarından biri alaq otlarının kənd təsərrüfatına vurduğu itkini iqtisadi qiymətləndirməkdir. Alaqların inkişafı zamanı bütün aqro texniki tədbirlərin səmərəliliyi – mineral və üzvi gübrələrin tətbiq edilməsi, meliorasiya, bitkilərin becərilməsi zamanı yüksək məhsuldar növlərin tətbiqi və yeni texniki üsullardan istifadə etmək azalır. Becərilən bitkilərin ziyanvericilərinin və xəstəliklərinin toplandığı yer olan alaqlar, onların yayılmasına səbəb olur, bununla da bitkilərin mühafizəsi üçün işlərin həcmini artırır.

Alaq otları ölkə iqtisadiyyatına böyük ziyan vurur. Ladoninin məlumatına görə əkinlərdə 100 əd/m² alaq otları olduqda, onların yaxşı inkişaf şəraiti olduqda torpaqdan qida elementlərini mənimsəmələri N-NO₃ 60-140 kq/ha, P₂O₅ 20-30, K₂O 100-140 kq/ha olur.

Spiridonov və Şeştakovun qiymətləndirmələrinə görə keçən əsrin 90-cı illərində Rusiyada alaqların payına dənli bitkilərin mütləq itkisinin 15-18%, cərgəarası şumlanan bitkilərin isə 50% düşürdü. Həmçinin, 30 mln.ha artıq kənd təsərrüfat yerləri alaq otlanının yayılmasının daimi fəaliyyət göstərən mənbəyi olan yararsız torpaqlar kateqoriyasına keçmişdir.

ABŞ tədqiqatçılarının məlumatlarına görə Montana ştatında təxminən 2 mln. akr (1 akr = 0,404 ha) zibilləyən dayanıqlı alaq otlarının (*Centaurea diffusa*, *C.maculosa*, *Acroptilon repens*) yalnız üç

növündən iqtisadi itki 42 mln. dollar miqdarında qiymətləndirilir.

Müasir şəraitdə məhsul artımından çox tətbiq edilən aqro texniki üsulun iqtisadi səmərəliliyi oynayır. Əsas iqtisadi göstəricilər – 1ha-dan xalis gəlir, bitkinin becərilməsinin səmərəliliyi və s. Herbisidlərin tətbiqinin iqtisadi səmərəliliyi dərmanlara və onların tətbiq edilməsinə çəkilən xərcin qaytarılması ilə müəyyən olunur. İqtisadi göstəricilərin hesablanması üçün məhsuldarlıq üzrə 2016-2018-ci illərdə tərəfimizdən aparılan təcrübələrdən alınan orta rəqəmlər götürülmüşdür (Cədvəl).

İqtisadi səmərəlilik cədvəlindən 1 hektar sahə üçün tələb olunan preparatların məsarif norması və satış qiyməti verilmişdir. Kimyəvi mübarizədə əlavə xərclər orta hesabla 70 manat götürülmüşdür. Əlavə xərclərə çiləmə, suyunu daşınması, işçilərin zəhmət haqqı, yemək və süd pulu və s. daxildir. İqtisadi səmərəlilik cədvəlində preparatın texniki səmərəliliyi (tədqiqat illərinin orta göstəricisi), tədqiqat illərində əldə olunan məhsuldarlığın orta göstəricisi olan hektarin məhsuldarlığı və məhsulun satış qiyməti 0,40 Cədvəldən göründüyü kimi variantlar üzrə məhsuldarlıq qeyd edilmişdir.

Belə ki, Otason-1.5 litr məsarif normasında 77,8 sent/ha; Dualkom-1.0 litr məsarif normasında 77,6 sent/ha; Efdal Zalosuper-1.0 litr məsarif normasında 77,8 sent/ha; Bazaqran – 3.0 litr məsarif normasında 76,2 sent/ha; Bestamin 2.0 litr məsarif normasında 77,6 sent/ha; Veed killer 2.0 litr məsarif normasında 77,6 sent/ha; Milaqro – 1.5 l/ha məsarif normasında 77,4 sent/ha və nəzarət variantında isə qarğıdalının məhsuldarlığı 71,2 sent/ha olmuşdur.

Nəzarətlə müqaisədə variantlar üzrə məhsuldarlıq ardıcıl olaraq Otason -1.5 litr məsarif normasında 6,63 sent/ha əlavə məhsul əldə edilmişdir ki, bu da 265,2, manat deməkdir. Verilən rəqəmlər əsasında əlavə məhsul və əlavə məhsulun dəyəri müəyyən edilmişdir. Cədvəldə məhsulun maya dəyəri 300 manat götürülmüşdür. Əlavə məhsulun maya dəyərini tapmaq üçün məhsulun maya dəyərini hektardan

əldə olunan məhsuldarlıqla bələd əlavə məhsulun dəyərinə vurmaqla hesablanmışdır. İqtisadi səmərəlilik cədvəlində ümumi gəlir hektardan əldə olunan məhsuldarlığı məhsulun satış qiymətinə vurmaqla hesablanmışdır.

Apardığımız tədqiqat işlərində əldə etdiyimiz iqtisadi səmərəliliyinin rentabelliyini müəyyən etmək üçün xalis gəliri əlavə məhsulun maya dəyərinə bələd 100-ə vurmaqla hesablanmışdır.

Hesablamalardan göründüyü kimi birillik və çoxillik alaqlarla son dərəcə alaqlanma zamanı herbisidlərin tətbiqinin iqtisadi səmərəliliyi olduqca yüksəkdir. Xüsusilə 1-ci, 2-ci, 3-cü, 5-ci, 6-ci və 7-ci

variantlarda xalis gəlir və rentabellik yüksək olmuşdur. Bütövlükdə, tədqiqatın yekunlarına görə aşağıdakı nəticəyə gəlmək olar: birillik və çoxillik alaqlı növləri ilə son dərəcə siyarətlənmiş qarğıdalı əkinlərində herbisidlərin tətbiq olunması iqtisadi cəhətdən səmərəlidir və bütün təcrübə variantları üzrə əlavə gəlir əldə etməyə imkan verir. Birləşənlər və ikiləşənlər alaqların kompleksinə qarşı, təsir spektorunu növ tərkibinə ən çox uyğun gələn herbisidlərə üstünlük vermək lazımdır, bizim 3-illik müşahidələrimizin nəticəsində bunların Otason, Dualkom, Efdal Zalosuper, Bestamin, Veed killer və Milaqro olduğunu gördük.

Qarğıdalı əkinlərində birillik və çoxillik alaqlı otlarına qarşı herbisidlərin tətbiqinin iqtisadi səmərəliliyi (2018-ci il)

Variantlar	Preparatin satış qiyməti	Preparatin məsərif norması, l/ha,	Kimyəvi mübarizədə əlavə xərclər, man	Kimyəvi mübarizəyə çəkilmə ümumi xərclər, man	Heklardan çəhsuldarlıq, kg/ha	Məhsulun satış qiyməti, kg/man.	Əlavə məhsul, kg/ha	Əlavə məhsulun dəyəri, man.	Məhsulun maya dəyəri, man.	Əlavə məhsulun maya dəyəri, man.	Ümumi gəlir, man.	Xalis gəlir, man.	Rentabellik, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Otason	30	1.5	70	100	7785	0,4	463	185.2	300	17.8	3114.0	265.2	157.2
Dualkom	20	1.0	70	90	7762	0,4	440	176.0	300	17.0	3104.8	255.2	158.0
Efdal Zalosuper	22	1.0	70	92	7782	0,4	460	184.0	300	17.7	3112.8	263.2	157.2
Bazaqrən	24	3.0	70	94	7627	0,4	305	122.0	300	11.9	3050.8	201.2	165.9
Bestamin	26	2.0	70	96	7764	0,4	442	176.8	300	17.0	3105.6	256.8	158.0
Veed killer	30	2.0	70	100	7767	0,4	445	178.0	300	17.1	3106.8	258.0	157.0
Milaqro	30	1.5	70	100	7742	0,4	420	168.0	300	16.2	3096.8	247.2	158.8
Nəzarət	-	su	-	-	7122	0,4	-	-	-	-	2848.8	-	-

ƏDƏBİYYAT

1. Ломовской Д. В. Повышения рентабельности производства кукурузы, за счет применения гербицидов в условиях центральной зоны Краснодарского края. Зерновое хозяйство России–2013, №2 – С.51-54. 2. Ломовской Д.В. Урожайность кукурузы в зависимости от применения гербицидов. Применения средств химизации в современных технологиях возделывания с-х культур: Сб. науч. Тр.- Москва, 2012. С. 122-124. 3. Нечаев, В.Ф Эффективность технологий возделывания кукурузы/ В.Ф. Нечаев // Кукуруза и сорго, 2001.- №3, С.2-5. 4. Синеголовский М.О. Экономическая оценка эффективности применения гербицидов на кукурузе. //Земледелие -2013. - № 7. С.35-37. 5. Цинков В.С., Матюха Л.А. Интенсивная технология возделывания кукурузы. М.: ВО Агропромиздат, 1989. 247с.

Экономическая эффективность применения гербицидов на посадках кукурузы против сорных растений.

P. A. Bajramov

Для определения экономической эффективности гербицидов применённых против однолетних и многолетних сорных растений в 2016-2018 годах, нами были средние показатели полученные за 3 года. Как видно из таблицы, экономическая эффективность при применении гербицидов против однолетних и многолетних сорняков была на высоком уровне. Так в 1-ом, 2-ом, 3-ем, 5-ом, 6-ом и 7-ом вариантах чистый доход и рентабельность была высокой.

Ключевые слова: кукуруза, сорные растения, однолетние, многолетние, экономическая эффективность.

The economic efficiency of the used herbicides against weed on maize

R.A.Bayramov

To determine the economic efficiency of herbicides used against annual and perennial weeds in 2016-2018, we took the average results for 3 years. As can be seen from the table, the economic efficiency in the application of herbicides against annual and perennial weed was at a high level. So in the 1st, 2nd, 3rd, 5th, 6th and 7th variants net income and profitability was high.

Key words: maize, weed, annual, perennial, economic efficiency.